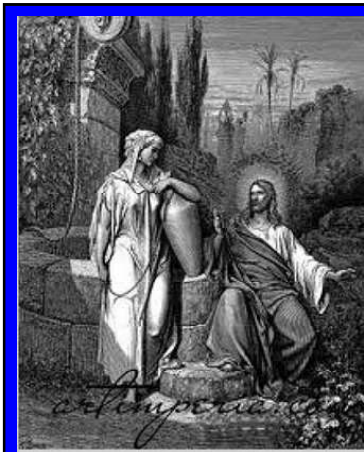

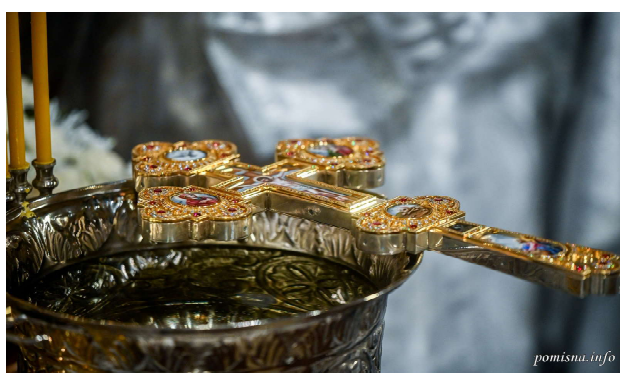
ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКО-САМБІРСЬКА ЄПАРХІЯ

№01
(128)
Січень
2024 р.Б.

ДУХОВНА КРИНИЦЯ

ВІД ЯВЛЕННЯ ПЕРЕД НАРОДОМ НА ЙОРДАНІ, ХРИСТОС, ЯК СОНЦЕ ПРАВДИ,
ЯВЛЯЄ СЕБЕ УСІМ, ХТО ХОЧЕ ПІЗНАТИ ІСТИНУ І ШУКАЄ СПАСІННЯ, –
МИТРОПОЛИТ ЕПІФАНІЙ

*Проповідь Блаженнішого Митрополита Епіфанія в день свята Богоявлення,
Хрещення Господа нашого Ісуса Христа*

Дорогі брати і сестри! Слава Ісусу Христу!

Сердечно вітаю вас і всіх вірних зі святом Богоявлення, з Хрещенням Господнім, з Йорданом!

Сьогодні ми вшановуємо євангельську подію, коли після трьох десятиліть втаємниченого життя у Назареті Господь Ісус Христос являє Себе світові та починає відкрите служіння і проповідь Євангелія. Саме тому в текстах піснеспівів і молитов з нагоди Богоявлення ми так часто чуємо про явлення світла серед темряви та про інші подібні образи.

Адже до Христа людство справді перебувало ніби у затьмаренні – гріх потьмарив саму природу людини, уразив її волю, викривив почуття, спотворив здатність до вірного розуміння. Натомість Світло є одним з імен Божих. І Христос, Який прийшов у світ, названий так: «Світло істинне, що освітлює кожну людину» (Ін. 1:9).

Наш Спаситель, коли ще не проповідував, не навчав, а жив у Назареті утаємниченим життям – Він був ніби сонце, яке перед ранком ще сховане за обрієм. Сонце сяє завжди, але доки не явиться воно на небосхилі, ми не бачимо світла від нього. Так і Господь Ісус Христос, доки не почав проповідувати і свідчити, звершувати знамення і творити чудеса – до того часу Він хоча істинно був, від моменту Благовіщення і Різдва, воплощеним Сином Божим, але не був ще явлений світу.

Саме тому Богоявленням названо не Благовіщення, коли в дівочій утробі від Духа Святого воплотився Син Божий, і не Різдво Христове, коли Богонемовля народилося у Віфлеємі, але назване Хрещення Христове. Бо саме від Хрещення, від явлення перед народом на Йордані, Христос, як Сонце правди, являє Себе перед всіма, хто хоче пізнати істину і шукає спасіння.

Перед сходом сонця можна бачити зірницю, яка випереджає денне світло і вказує, що новий день близько. Так і перед явленням Сина Божого був посланий Господом пророк Іоан, який сповістив народу, що час приходу Месії близько, тому потрібно готувати себе покаанням і очищенням від гріхів. Іоан, як праведник і подвижник, став широко знаним серед народу. Тому багато людей за його закликком калялися у гріхах та приймали від нього хрещення у Йордані.

Хрещення це хоча і називається так само, як і наше християнське таїнство, але ще не було ним. Іоанове хрещення було старозавітним омовінням, призначеним для тих, хто став нечистим через порушення заповідей. Для того, щоби очиститися, людина мала омитися у воді, очистити свій одяг, і тоді з наступного дня вважалася духовно чистою.

Отже, Іоан звершував цей старозавітний обряд очищення над тими, хто каявся у своїх гріхах, водночас проповідуючи їм наближення Месії. І коли Христос прийшов на Йордан, то пророк вказав на Нього і засвідчив, що Ісус є Син Божий і очікуваний Спаситель, що Він є «Агнец Божий, Який бере на себе гріхи світу» (Ін. 1:29). Таким чином відбулося явлення народу Бога воплощеного. Світло засяло серед темряви, відганяючи пільму гріховну, розвіюючи морок лжевчень, вказуючи на шлях спасіння.

Богоявленням нинішнє свято названо також не лише тому, що Син Божий явив Себе. Під час події Хрещення Христового відбулося також і явлення усіх Осіб Святої Трійці: Син прийшов до людей і освятив води, Отець голосом з небес засвідчив Його Синівську гідність і обов'язок для людей слухати Христа – Іпостасне Слово Боже. А Дух Святий у вигляді голуба зійшов з небес і спочив на Спасителі, давши знак пророку Іоану, який потім засвідчив про Ісуса, сказавши: «Я бачив Духа, Який сходить з неба, мов голуб, і перебував на Ньому. Я не знав Його; але Той, Хто послав мене хрестити водою, сказав мені: на Кому побачиш Духа, Який сходить і перебуває на Ньому, Той хреститиме Духом Святим. І я бачив і засвідчив, що Цей є Син Божий» (Ін. 1:32-34).

Отже, сьогодні ми святкуємо подвійне Богоявлення. Ми прославляємо явлення на Йордані перед людьми Світла від Світла, Бога істинного від Бога істинного, Господа нашого Ісуса Христа. А також славимо явлення усіх Трьох Осіб Пресвятої Трійці. Явлення вже не прикровенне і таємниче, як відкривалося свідчення про Трійцю окремим пророкам у часи Старого Завіту. Але явлення відкрите для засвідчення істини перед усіма людьми.

Свято нинішнє ми називаємо також Хрещенням Господнім. Але, як вже було сказано, це хрещення не було таким, як наше таїнство. Бо наше хрещення, як засвідчує і Символ православної віри, звершується на відпущення гріхів. Також і хрещення Іоанове, як старозавітний обряд очищення, звершувався над грішниками, які покалися. Але Христос, як безгрішний, не потребував ані давнього хрещення, ані нового. Чому ж тоді Він приходить хреститися від Іоана?

Цьому і сам пророк дивується, як ми знаємо з Писання. Але Господь каже Іоану: «облиш нині, бо так належить нам виконати всяку правду» (Мф. 3:15). Відповідь же на питання є такою: як Бог і джерело святості, Спаситель не потребує освячення від води, але Сам, сходячи в Йордан, освячує воду. І через освячення Йордану Він очищає і освячує все водне єство, надаючи йому нової сили – сили разом з дією Святого Духа давати друге народження людині для життя вічного.

Також Христос, хоча і Сам особисто є безгрішним, але, як жертвний Агнец, Він бере на Себе гріх світу і всього людства. Тому не заради Своїх гріхів Він окрещується, але заради людського роду. І цим хрещенням таємничо кладе початок оновленню і очищенню від гріхів самої людської природи, яку Він істинно прийняв, воплотившись.

В пам'ять про це унікальне, таємниче Хрещення Господнє ми звершуємо велике освячення води, благословляючи саме водне єство. Щоби через освячену Духом Святим воду, через окроплення нею та її споживання, і кожна віруюча людина долучалася до дару очищення, який подається через Христа.

Дорогі брати і сестри! На завершення, окрім роздумів над змістом нинішнього свята, ми також маємо нагадати і про іншу історичну подію, яка сталася саме цього дня п'ять років тому. Адже саме стільки часу минуло відтоді, як у храмі святого Юрія Переможця у Царгороді Його Всесвятість Вселенський Патріарх Варфоломій вручив Томос про автокефалію для Православної Церкви України.

І сьогодні ми подячною молитвою і добрими побажаннями вшановуємо Вселенського Патріарха Варфоломія та нашу Матір-Церкву Константинопольську за благословення церковної самостійності українського народу. Ми дякуємо Богові та просимо гідної нагороди всім поколінням борців за православну віру на нашій рідній землі та за автокефалію для Української Церкви. Бо без їхнього подвигу і боротьби, яка тривала багато поколінь, не було би довершено цієї справи воїстину історичного значення.

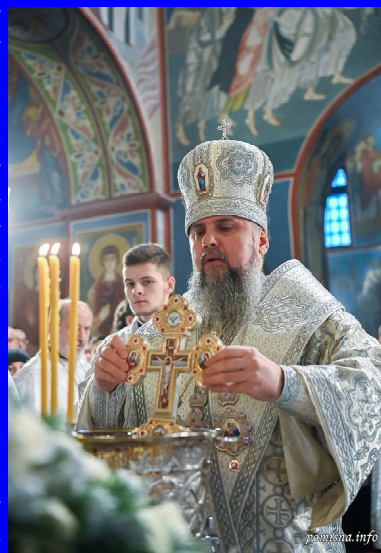
І також ми дякуємо Богові за допомогу нашої Помісної Церкви у її зростанні та утвердженні за ці роки. Ми просимо Духа Святого і надалі, як було від Об'єднавчого Собору і дотепер, провадити нашу церковну повноту благословенним шляхом правдивого служіння Богу і рідному українському народу.

Ще раз сердечно вітаю всіх із Богоявленням, із Хрещенням Господнім та з п'ятиліттям отримання нами Томосу про автокефалію. Благодать Господа нашого Ісуса Христа, і любов Бога і Отця, і причастя Святого Духа нехай будуть з усіма нами повік. Амінь.

Дорогі брати і сестри! Широ вітаю вас зі святом Хрещення Господа нашого Ісуса Христа. Це велике свято ми відзначаємо на спомин євангельської події, коли наш Спаситель у віці приблизно 30 років прийняв Хрещення від Іоана Предтечі в річці Йордан.

Саме з моменту Хрещення Ісус Христос явив Себе людям як Месія і розпочав Своє публічне, принародне служіння. Тому це свято також називають Богоявленням. Син Божий явив Себе перед всіма людьми. Також саме тоді, під час Хрещення Спасителя, Дух Святий у вигляді голуба зійшов з Небес на Нього, а голос Бога Отця з небес сповістив: «Це є Син Мій Улюблений, в Ньому Моє благоволення» (Мф. 3:17). Тож саме тоді явилася людям Пресвята Трійця: Бог Отець говорив з Неба, Син Божий хрестився, а Дух Святий зійшов на Нього у вигляді голубиному – Бог-Трійця явився людям.

Свято Богоявлення не лише нагадує нам про ту давню подію, але також особисто для кожного з нас оновлює свідчення про явлення Бога в світ, дарує надію на перемогу над темрявою і гріхом. Нині ми не лише бачимо, а й на собі відчуваємо, як багато зла є у навколишньому світі, як багато горя і страждань воно приносить. Тож нехай Господь допомагає нам боротися зі злом, захищати правду, добро і волю. І нехай благодать Божа, сила Духа Святого діють в нас, допомагаючи нам, очищаючи і освячуючи!

Рівно п'ять років тому Його Всесвятість Вселенський Патріарх Варфоломій підписав Томос про Автокефалію Православної Церкви України. «Побожний українецький народ чекав цього благословенного дня цілих сім століть», – заявив тоді Патріарх Варфоломій, підкреслюючи історичність і значимість цієї події. Адже наша церковна незалежність стала доведеним історичним фактом, який отримав всеправославне і світове визнання.

Наступного дня, 6 січня, тоді у Різдвяний святвечір, цей історичний документ був при-

везений до Києва, і я тоді казав, що він став ніби провідною зіркою, яка освітила шлях нашого духовного незалежного буття. Тепер, по перших п'яти роках нашого утвердження, ця дата – 6 січня – знов несе нам особливий символізм: відтепер, за новоюліанським календарем, наша річниця отримання Томосу знаменується днем святого Богоявлення – свята, яке ми вшановували того дня і в Царгороді. І в цьому бачимо символічність явлення нашої незалежної помісної Церкви – у всій її повноті й правдивості – українському народові та всій світовій спільноті.

Дякуємо Богові за всі благодіяння щодо нас, за те, що Він сподобив нас дару відновити справедливості, позбутися духовної окупації і мати власну помісну автокефальну Українську Православну Церкву. Яку ми, з Божою допомогою, розбудовуємо, утверджуємо, зміцнюємо – в єдності з родиною Вселенського Православ'я та рівноправ'ям з іншими Помісними Церквами-Сестрами.

Слава Богу за все!

Всі випробування і страждання, які трапляються на шляху людини, не завжди є результатом особистого гріха (і не завжди є покаранням за щось), але завжди є результатом дії гріха і зла. Бо все те зло і страждання, які ми бачимо – це плід використання кимось божественного дару свободи з егоїстичною неправедною метою. Зло не виникає саме собою, у нього є творці та винуватці, які власну свободу підкорили творенню цього зла.

Як можна перемогти зло? Злом – ні, бо так ми його лише множимо. Маємо зі злом боротися, протиставити йому, присікати, терпеливо зносячи випробування і несучи свій важкий хрест, бо знаємо, що завершенням дороги смирення, терпіння і жертвості завжди є перемога добра. Зараз всі ми, українці, несемо свій важкий хрест, несемо спільний хрест України – і несемо його на Голгофу страждань, щоби перемогти зло і досягти перемоги, утвердження правди, справедливості, незалежності й волі.

Маємо цю нашу дорогу здолати. Вона є важкою, виснажливою, часом дуже болісною і страждальною, але крок за кроком, долаючи ці випробування, ми будемо зміцнюватися в добрі й правді. Бо все у житті є не випадковим і трапляється не дарма: якщо Господь дав хрест, то дасть і сили, аби його нести. Ось кілька порад, як полегшити цю важку ношу:

1. Відчувати емоції – це нормально, але не слід бути їх рабами

679-й день повномасштабної війни з усіма її видимими і невидимими наслідками. Зрозуміло, що «емоційні гойдалки», відчуття страху, втоми, розгубленості, безсилля, часом навіть апатії чи ненависті – все це наша реакція на зло, це нормальна реакція на ненормальні умови. Не соромтесь цих емоцій, проживайте їх, але не давайте їм заповнити ваше серце, підкорити вашу волю. В серці має жити віра – в Бога, в перемогу, в правду, в добро.

2. Не занепадайте духом і не опускайте руки

Бо якщо піддатися духовній втомі, то її «плодами» будуть пригніченість, безнадія, журба, зневіра, збайдужіння, відчай. Це все позбавляє людину будь-яких сил – і саме це якраз потрібне нашому ворогу, аби нас здолати. Збирайте по крихтах надію, оберігайте те зернятко віри у своїй душі, аби не дати ворогу засіяти її відчаєм, безпорадністю та безнадією.

3. Сили вичерпуються, але дбайте про їх поновлення

Духовно згасати, емоційно спустошуватись – це нічим не легше за фізичні муки. Не втрачайте зв'язок з тим, що вас радує, духовно насичує, відновлює, що викликає у вас хоча б секундну, але посмішку. Намагайтесь помічати красу і життя довкола, робити щодня хоча б одну добру справу... Не забувайте і про молитву – це найкращий оздоровчий балзам для душі, який дарував нам Господь для душевного оновлення й укріплення.

4. Відновлюйте себе – допомагаючи іншим

Довкола – безмежні можливості щодо цього, лише озирніться, бо немає в Україні людей, кого не торкнулася ця війна, які не зазнали втрат (не лише матеріальних, а й психологічних, емоційних, душевних). Завжди є ті, хто вже знемагає нести свій хрест, хто зневірився і майже здався... Допоможіть, розділіть з ними ту важку ношу, будьте для них опорою – виконання цього базового християнського принципу дасть вам відчуття потрібності, достатку сил, важливості.

5. Цінуйте кожен мить життя

Кожна мить вашого життя – це чудо, подароване Богом. Це неповторність, мить, яку важливо не прогавити, не змарнувати, а наповнити її важливим і потрібним сенсом. Під час війни по-особливому розумієш цінність цієї миті, коли кожна хвилинка може бути останньою, а тому відкриває нам нові горизонти – для добра, милосердя, допомоги, підтримки, любові.

Зносити випробування – це завжди нелегко, але коли разом – значно легше. Ні в якому разі не зневірюйтесь, бо віра в Бога – велика сила, і коли вона жива та діяльна, то дає людині благодатну силу. Недарма Священне Писання нам свідчить: все, що неможливе для людей, є можливим для Бога (Лк. 18: 27).

Чимало людей у сучасному світі піддаються гріху гордині. Людина ставить в центр всього, надмірна увага приділяється її почуттям, прагненням, судженням, можливостям. Забуваючи про Бога, у людини стрімко зростає відчуття вседозволеності, прагнення «побити Бога» на землі, вирішити долі інших... До яких наслідків це призводить – бачимо на практиці. Але проблема не «десь там» і не «у когось». Вона стоїть перед кожним людиною, бо гордіня – найпідступніша і найнебезпечніша гріхозна пристрасть з усіх інших.

Вона небезпечна тим, що дуже вдало маскується. Вона може викликати почуття недооціненості, жалю до себе, вона

кличе до самоствердження – як перед іншими, так і перед Богом. Вона спонукає порівнювати себе з іншими, викликаючи невдоволення, злість, заздрість, образу і зароджуючи дух суперництва. Часом людську гордіню підмінюють поняттям «розвитку почуття власної гідності», спираючись на хибні цінності і поступово зрощуючи гіпертрофовану, егоїстичну самоповагу.

Людина та її его стають мірилом усього в цьому світі, нехтуючи Бога і Його заповіді. Віра в Бога підмінюється вірою в людину. Це породжує глобальну духовну кризу суспільства, наслідком якої є війни, техногенні катастрофи, вбивства і смерті. І таким чином людство себе самознищує.

Духовно хвора на гордіню людина дуже важко піддається лікуванню. Бо вважачи себе гідною, сильною і самодостатньою, вона часто нехтує допомогою ближніх у порадах, настановках і навіть молитвах. Вона не прийме допомоги, а намагатиметься бути «вище» цього. Гордіня свідчить про божевілья людини, бо вона стає «вільною від Бога», перестає адекватно оцінювати себе і приписує собі багато того, чим вона насправді не володіє.

Тут варто звернути увагу на

ще один нюанс: різницю між гордістю і гординою. Хіба не може людина бути гордою за щось чи за когось? Звичайно, що може. Можна гордитися власними здобутками, вміннями, досягненнями. Але лакмусовим папірцем тут буде ставлення при цьому до інших людей: чи вважаєте ви при цьому себе кращими за інших? Якщо ваші досягнення спонукають вас звеличуватись над іншими – це гордіня, а якщо радіти їм і дякувати – то це гордість.

Спробуйте замінити слово «гордий» на «радий», наприклад: «Я гордий чи горда з успіхів дитини» і «Я радю успіхам дитини». Гордість самозвеличує, а радість спонукає ділитися з іншими (така її природа) або поділяти радість інших. Гордіня ж «замикає» людину, концентрується лише на власному его, роздуваючи його, як мильну бульбашку.

Тому і наголошував видатний святий, вселенський учитель Василій Великий: «Пам'ятай ці дві речі: не вважай себе за щось велике і нікого іншого не став нижче від себе». Знайдіть ту золоту середину, де можна бути успішним, гордитися і радіти своїм успіхам, ділячись цією радістю з іншими і дякуючи Богу. **Слава Богу за все!**

СВЯТО СОБОР ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ У С.ГОРОВОВИЧІ СТАРОСАМБІРСЬКОГО БЛАГОЧИННЯ

Наступного дня після Різдва Христового святкуємо Собор Пресвятої Богородиці. «Собором» цей день називається тому, що вшановується одразу кілька людей, а саме – сім'я, рідні люди Спасителя нашого Ісуса Христа.

Насамперед ми вихваляємо і вшановуємо Матір Господа. Завдяки її чистоті та праведності на землю прийшов Викупитель. Вона годувала Христа, оберігала Його, гріла своїм теплом, як кожна мати, раділа Його першим крокам, а вночі зберігала сон Немовляти, слухаючи Його дихання. Завдяки смиренності та чистоті Пресвятої Богородиці відбувся Божий Промисл про спасіння людства, у світ прийшов Христос. У радісний Різдвяні дні ми пам'ятаємо про Царицю Небесну, яка стала обраним сосудом Божим заради всього людства.

Ісус Христос є нащадком Царя Давида, оскільки Пресвята Богородиця походила з цього роду. Праведний Йосип також був із коліна Царя – псалмоспівця. Спасителя невідповідно називають «Синоном Давидовим», це вказує на виконання стародавнього пророцтва про Месію, який неодмінно мав з'явитися на світ із цього благословенного роду.

Святий Йосип Обручник, Яків і Цар Давид згадуються Церквою в першу неділю після Різдва Христового.

Святкували Собор Пресвятої Богородиці у селі Городовичі. На запрошення настоятеля храму

прот. Петра Гальчишака очолив Святкову Божественну Літургію Старосамбірський благочинний прот. Іоан Білик. Молились за воїнів та Україну, за парафіян села. Отцю благочинному співслужили: прот. Богдан Федак, прот. Роман Гальчишак, прот. Василь Мушинський, прот. Богдан Кашук, диякон Михайл Гальчишак. Наприкінці Богослужіння благочинний привітав усіх присутніх із святом Собору Пресвятої Богородиці. У свою чергу, зі словом подяки на адресу прот. Іоана за візит та звершену Літургію звернувся настоятель парафії. Богослужіння завершилось уставним многоліттям.

Опісля Літургії було звершено чин малого освячення води, після якого окроплено освяченою водою вірян с. Городовичі.

Собор Пресвятої Богородиці ще називають сімейним святом. Згадуючи близьких людей Ісуса Христа, цього дня оспівується теплота родинних стосунків, чужина турбота один про одного, доброта. Саме в сім'ї виховуються такі «золоті» якості, як жертвність, уміня прощати та любити. Дуже складно прийти до Бога і знайти спокій душі, не навчившись мирно жити у своїй оселі серед рідних.

Євангеліє показує нам приклади добрих сімейних стосунків. Ісус Христос, немов звичайна дитина, був у повній покорі у своїх батьків (Лк. 2, 51). Крім того, читаючи Писання, не можна не відзначити, що Господь пока-

зував вказівки щодо сім'ї через Йосипа. Наприклад, тікати від Іродової агресії до Єгипту Він відкрив голові сім'ї повернутися до Ізраїлю. Тому що тільки чоловік може сказати сім'ї: «Настав час йти». І тільки добра дружина могла покірно встати, почати збирати речі та тепло кутати новонароджену дитину – щоб не застудився в дорозі. Без ремствування, без протестів і перемов.

Свято Собор Пресвятої Богородиці, «наголошуючи на родинних і людських стосунках Спасителя з тими, хто оточував Його, ще й ще раз закликає нас усіх до благочестивого життя, до добрих стосунків з нашими близькими та рідними, до побудови людських відносин за заповідями Божими, щоб справді прославляти Бога і в душах, і в наших тілах.

прот. Іван БІЛИК

СВЯТІСТЬ ЗВИЧАЙНИХ ЛЮДЕЙ – 2

Прочитавши у газеті «Духовна криниця» Дрогобицько-Самбірської єпархії Православної Церкви України під № 07-08 (122-123) за 2023 рік, безумовно, дуже цікаву і надзвичайно корисну статтю під назвою «Святість звичайних людей» за авторством священника Василя Куценко (8-ма сторінка), я під її впливом надихнувся написати доповнення та завершення цієї важливої для розуміння сутності нашого спасіння праці.

В цілому автор даної статті, священник Василь Куценко, як на мій погляд, правильно вирішує таке важливе, можна сказати, стратегічне для кожного християнина завдання, а саме: як звичайний, простий, грішний людині спасти свою безсмертну душу від вічних мук у пеклі, проживши все своє життя у святості та праведності? Або, іншими словами: як тут уже на землі стати святою людиною, повноправним громадянином Царства Божого, а у вічності відповідно їй – Царства Небесного? Адже апостол Павло у своїх посланнях-листах до перших християнських громад дуже часто називає членів цих громад уже «святими» (див., приміром: (Рим. 1: 7; 1Кор. 1: 2; 2Кор. 1: 1; Еф. 1: 1; Флп. 1: 1; Кол. 1: 2)). І сам цей «Апостол народів» дає відповідь, чому всі вони святі люди у своєму посланні до Євреїв: «Якщо той, хто зрікся закону Мойсеевого, при двох чи трьох свідках без милосердя карається смертю, то наскільки тяжкої кари, гадаєте, заслуговує той, хто зневажає Сина Божого і не шанує як святиню Кров завіту, якою **освячений** (виділено мною – **Л. Т.**) і Духа благодаті (тобто, Святого – **Л. Т.**) ображає» (Євр. 10: 28-29). Більше того, в посланні до Ефесян ми знаходимо воістину дивовижні, як на мене, слова: «Бог же багатий на милосердя через Свою превелику любов, що нею Він нас полюбив, і нас, що були мертві через прогріхи, оживив разом із Христом, спасенні ви благодаттю (Христової голгофської жертви – **Л. Т.**), і разом із Ним воскресив і разом із Ним посадив на небесних місцях у Христі Ісусі, щоб у наступних віках показати безмірне багатство благодаті Своєї в добрості до нас у Христі Ісусі...» (Еф. 2: 4-6). Тобто в цьому місці Апостол говорить про наше спасіння як уже доконаний, звершений у вічності факт.

Але ж, зрештою, Бог перебуває одночасно і у часі, який Сам створив як міру зміни всіх речей та подій, і у вічності. Тому, звичайно, і знає все про наші дні, яких для нас навіть ще й не існува-

ло, тобто ще від утроби нашої матері (див. Пс. 138: 16).

При цьому священник Василь Куценко наводить приклад простого галилейського рибалки Симона, котрий був покликаний Самим Господом нашим (див., напр., Лк. 5: 10) і пізніше став апостолом Петром, «каменем чи скелею віри», одним із «стовпів церкви», як назвав його поряд з апостолами Яковом, «братом Господнім» (Гал. 1: 19) та Іваном Богословом, «учнем, якого любив Христос» (Ів. 13: 23) апостол Павло (див. Гал. 2: 9).

Адже ж немає, мабуть, у світі жодної людини, окрім Ісуса Христа, звичайно, (пор. Євр. 4: 15), котра б ніколи не згрішила у цьому своєму земному житті (див., приміром Ів. 1: 8-10).

Але, як же нам, звичайним простим людям набути цієї святості, тобто стати святими по благодаті (а не за своєю природою, тобто як Бог), як писав про це святитель Константинопольський Іван Златоустий? Отже, благодать ця, яка робить чи може зробити будь-яку людину, навіть обтяжену найтяжчими гріхами (крім хули на Духа Святого, звичайно – (див. Мк. 3: 29) святою, тобто освятити її, дається нам тільки у Дусі Святому за заслугами Господа нашого і Спасителя Ісуса Христа, Котрий «...упокорив Себе, будучи слухняний аж до смерті і то смерті хресної» (Флп. 2: 8). Він, цей Дух Святий зійшов спочатку, у день єврейської П'ятидесятниці на учнів Христових та деяких жінок, Марію, матір Ісусову та на братів Ісусових, усіх числом до ста двадцяти, як написано про це у книзі Дій апостольських (див. Дії 1: 13-15).

У таїнстві миропомазання, після таїнства хрещення в ім'я Ісуса Христа, через помазання освяченим у страсний чи чистий Четвер, складеним за спеціальним рецептом із 46 компонентів миром кожна охрещена перед тим людина (а також і маленька дитина чи навіть немовля) отримує цей благодатний, харизматичний («**харисма**» – «благодать», з грецької, **Л. Т.**) небесний подарунок. Дарунок від Бога Отця за посередництвом Духа Святого, що сходить тільки завдяки Голгофській самовідданої жертві (див. Ів. 14: 16) та недосяжній для людського розуміння смиренності Господа нашого Ісуса Христа (див. Мт. 26: 53-54) аж до кривавих крапель поту (Лк. 22: 44) пе-

ред Отцевою волею (див., приміром, (Лк. 22: 42)).

І доки ця дитинка говорить про себе у третій особі однини, не усвідомлює своєї смертності та гріховності, не соромиться своєї наготі, вона поки що ще перебуває у стані наших прабатьків Адама і Єви до здійснення ними первородного гріха чи гріхопадіння. Бо не знає вона, що таке добро чи зло, бо не вкусила ще забороненого Богом плоду від дерева пізнання добра та зла. І тому поки-що не усвідомлює, що таке є гріх, навіть скоюючи його. Але ж при цьому ця дитина не лукавить, чому й є цілком щирою і ніколи нікого не обманує у щирості та простоті свого дитячого серденька (пор., наприклад., (Мт. 18: 1-4). Чому й до певного віку вона причащається Крові Господньої без сповіді. А під час Великого посту, коли у будні дні (окрім субот та недільних днів) служиться Літургія наперед освячених дарів Григорія Двоєслова, таких дітей не причащають. Адже тоді у чаші не Кров Господня, а тільки червоне вино.

Але йдуть роки, і з часом всяка дитина починає нарешті усвідомлювати, що таке добро і зло, що таке є гріх, тобто порушення Богом встановленого закону чи порядку. І з цього моменту у її житті, ніби прокидається совість та сором'язливість, внаслідок чого у її серці та душі починається запекла, безкомпромісна боротьба за спасіння своєї безсмертної душі. Тобто на кін у такій боротьбі поставлена вічність!

І тут нам уже ніяк не обійтися без прохання з вірою, звичайно, від Бога Отця Духа Святого у Христі Ісусі (див. Лк. 11: 13)...

На своєму віку людині через власну безпечність чи байдужість щодо свого спасіння ще не раз доведеться впасти у гріховну яму. Та не слід при цьому впадати у відчай і безнадію. Адже ж не даремно Ісус Христос, Син Людський, Котрий у всій повноті приніс сюди на землю ще й славу Сина Божого. Згадаймо, бодай, світло, яке Він випромінював через Свій одяг, що теж засіяв і став білим як сніг під час Його земного перебування перед учнями Петром та братами Заवेдеями (синами галилейського рибалки Заведея) Яковом та Іваном на горі Фавор! (див., наприклад., Мк. 9: 2-4)). Славу, як Єдинородного від Отця Сина Божого. І в результаті Христос виконав усю, покладену на Нього Небесним Отцем місію по спасінню від пекла грішних людей. Сповна наш Небесний Учитель випив усю гіркоту Голгофської чаші. І тому Бог таки воскресив Ісуса Христа на третій день після Його тілесної (але ж не духовної!) смерті!

Автор: протоієрей ПЦУ Леонтій Тоцький.

ЛІТУРГІЧНЕ ЖИТТЯ В МОНАСТИРЯХ ТА СЕНС МОНАСТИРСЬКИХ ПОСЛУХІВ. БОГОСЛОВСЬКЕ ТА КАНОНІЧНЕ ЗМІСТ ЧЕРНЕЧИХ ОБІТНИЦЬ

Чернецьке життя порівнюють з ангельським. Не тому, що ченці намагаються стати безтілесними. Просто їхнє служіння уподібнюється до служіння ангелів. Служіння ангелів полягає в тому, щоб славословити Бога і виконувати послухи, на які Він їх посилає.

Справа ченця – як каже преподобний Роман Солодкоспівець, – є спів Богові. В одному з кондаків преподобним сказано, що спів це має бути «розумним і милозвучним», щоб «злітати як орел у неба». Більшість свого часу монах присвячує тижневому колу богослужіння, спільному для всієї братії. Богослужіння – це не порожня формальність, щоб умилювати Бога. У ньому ми висловлюємо свою любов і благоговіння і, тільки вкоренивши в собі ці чесноти, чернець стає причасником Божественних таємниць. У богослужінні людина вчиться занурювати себе в діяння Божі, пізнає та співпереживає Його безмежну любов. Богослужіння без благоговіння не може бути. Благоговіння передається богослужбовою настрою та створює глибокий зв'язок з Богом.

Про значення богослужіння свідчать усі чернечі джерела: статuti, які визначають до дрібниць порядок богослужіння, житійна література, вчення великих отців Церкви, а також сучасний досвід. Глибоку вкоріненість у літургійній традиції ми спостерігаємо і в житті старців-пустельників, як свідчить чернеча література.

Так, у Нїтрійській пустелі, якщо хтось із отців не з'являвся на спільній молитві, це означало, що він важко хворий або зазнав певної спокуси.

Ще одним служінням ангелів є несення послуху, призначеного Богом. Невипадково сам термін «послух», чи «діаконація», застосовуємо до діяльності ченців. Зрозуміло, будь-яка праця допомагає людині розвивати, обробляти та зберігати свіжість духовних сил. Але, крім цього, термін «слухняність» свідчить про те, що чернець добровільно служить ближньому, громаді. Служить не тому, що він підпорядковується якійсь системі трудових відносин (монастир – не виробниче підприємство), але, долучаючись і укорінюючись у Божественній любові, він ділиться нею з ближніми. Значення любові полягає в тому, щоб дбати і подвизатися для духовного успіху всієї братії, і цьому служать послух. Для Антонія Великого «досконалим діянням» було те, що служило на користь братії. Така праця служить засобом боротьби з себелюбством та зневірою. Найменша на перший погляд послух найбільш непримітного ченця і такий послух, як настоятельство, є діями одного організму та спрямовані на його збереження та зростання. Послух призначається відповідно до можливостей і здібностей кожного з братів. У той же час, чернеча традиція наказує зміню послуху, що, на мою думку, має дві мети. По-перше, у такий спосіб формується свідомість, що у монастирі нічого й нікому не належить на правах власності. І, по-друге, так пізнаються на практиці складність та особливі вимоги для кожного з послухів, аби браття розуміли, допомагали та брали участь у послуху один одного. Всі дбають про всіх і про все, але при цьому кожен перебуває на своєму місці, залишаючись твердим, розумним, старанним, готовим до самопожертви.

До слухняності не можна ставитися як до роботи на підприємстві. Монастир не офіс, заправляють у ньому не менеджери, значимість кожного не вимірюється продуктивністю праці, і загальна віддача не залежить безпосередньо від менеджменту та зростання продажів. До слухняності слід ставитися як до молитви, вона повинна, наскільки це можливо, виконуватися з молитвою, у душі служіння і братолубства. Один із святих отців перед тим, як дати практичне повчання щодо життя в монастирі, говорив: *«Бог нехай збереже любов між вами»*.

Служіння священника також є послухом. Характерно, що преподобний Касіян Римлянин радив братії уникати спілкування з єпископами. Звісно, це не випад проти церковної ієрархії, але порада – щоб не впасти в спокусу славоблава, яке часто виривається в одяг виходу з монастиря заради піклування про спасіння тих, кого окормясш. Прийняття священного сану неминує пов'язане з духовною владою, і якщо воно не супроводжується доброчесним життям, духовною боротьбою та широкою смиренністю, то породжує гордість, марнославство та спрагу до влади. Але в чернецтві священнослужіння сприймається як одне з послухів. Священник – один із братів, який ділить з ними все. У цьому благословення та особливість чернечого спільного життя. Священство – це не блиск і мирські почесті, а тяжкий послух і подвижницька ноша.

Окремо варто зупинитися на гостинності, з якою пов'язана ціла низка монастирських послухів. Ми говоримо тут про любов до мандрівників (прочан), заповідна святими отцями. У «Лавсайці» йдеться про те, що на Нїтрійській горі була церква «велика», а біля неї будинок для мандрівників, щоб «завжди виконувалася заповідь любові». Давайте пояснимо: гостинність – це не просто обов'язок монастиря. Це переважно чеснота, яка стосується не просто функціонування одного з підрозділів, але безпосередньо зачіпає справу спасіння душі. Душа кожного ченця, незалежно від роду його послуху, має бути відкритою гостинності. Вона повинна розкрити обійми для мандрівника, якби хотіла прийняти самого Христа. Подібно до того, як Христос відкривав

нам свої обійми. Мандрівник чи паломник знаменує собою самого Христа, оскільки сам Спаситель порівняв себе з «одним із цих малих» і обіцяв Царство Небесне тому, хто «піднесе чашу води холодною» (див.: Мт. 10:42). Усвідомлення цього має буквально проглядати у поведженні з паломниками. Це не означає, що чернець повинен захоплюватися зовнішніми речами або займатися догоджанням світським. Але будь-які прояви мізантропії та низовинної егоцентричності також неприпустимі, бо й те, й інше, тобто байдужість та більш ніж потрібне піклування, так сама перекривають духовний кисень. Монах повинен охопити душею весь світ, все творіння. Невипадково як соборна молитва у храмі, так й здійснення келійного чернечого правила у багатьох творіннях іменуються одним словом «збори на молитву». Ми – діти епохи індивідуалізму, яка вчить нас віддавати перевагу особистому комфорту, навіть якщо нам хочеться назвати це «душеюшним комфортом». Прикладом самозречення може бути для нас старець Паїсій Святогорець. При тому, що ночі він проводив у молитві та чужанні, цілими днями він втішав, наставляв, приймав і пригощав паломників, незважаючи на втому та біль, яка супроводжувала його останніми роками життя.

Навіть у найбільш звичайних речах, – каже старець Порфирій Кавсокалівіт, є крапелька Божої любові – те мале, що виявляє нам велику любов Божу. «Все в Ньому і Він», – каже святий Григорій Богослов. Все священне, бо пов'язане особливим чином із Богом. Внутрішній стан подяки Богу полягає в тому, щоб приймати все, що не станеться, як дар Божественної любові і привід до приєднання, і віддавати за це Творцеві. Яким чином можна віддати цей дар, як це стає засобом прилучення? Завдяки тому, щоб оберігати його; дбаючи про нього, поважати його, дбати про його примноження та правильну дію, розуміти сенс його існування і те, як Господь звертається до мене. І зрештою ділитися цим даром, наслідуючи саму Божественну любов.

Цей особливий внутрішній стан подяки безпосередньо пов'язаний із Таїнством Божественної Євхаристії. У ньому відбувається поєднання творіння з Творцем, тому що Тіло Христове є в той же час і людське тіло, і в Ньому з'єдналася всяка матерія, всякий початок, усяка природа, але в першу чергу в Ньому відбувається єдність віруючих, які стають Тілом Христовим. У перших гуртожитках Єгипту отці причащалися щосуботи та неділі, такий був загальний порядок. Причастя Святих Христових Таїн, згідно з святиелем Іоаном Златоустом, вважається джерелом просвітництва і «безмовності – ісихії», «божественного умогляду», і нерозривно пов'язане з подвижницьким життям.

Та таїнство не діє магічним чином. Сьогодні, в епоху змішування понять, індивідуалізму і крайнощів, можна побачити молодих ченців, яких так хвилює, скільки разів на тиждень вони причащаються, ніби йдеться про харчові добавки, мультивітаміни або енергетики. Таке ставлення робить людину байдужою до ближнього. Іоан Мосх наводить розповідь про старця, який три неділі поспіль причащався, маючи образ на одного з братів. Тоді з'явився йому диявол і сказав: «Мені належить усяке злопам'ятство, і відтепер ти мій будеш». Цей випадок змушує нас згадати заповідь Спасителя про те, що треба спершу примиритися з братом, перш ніж принести жертву Богові (Мт. 5:24). Участь у Таїнстві Євхаристії сама по собі не поєднує нас із Христом і один з одним. Ми можемо продовжувати ходити до церкви чи, як зараз модно говорити, «тусуватися», але що це нам дасть, якщо ті, з ким ми спілкуємося, приносять із собою егоїзм та самозадоволення? Ми живемо церковним життям тільки тоді, коли можемо відкинути свої егоїстичні бажання і повернутися до єдності людської природи, в якій особи поєднані у справжньому та благородному коханні. У єдиній волі, яку Христос сприйняв, з'єднавши її з Божественною волею. Як каже святий Василь Великий, «ні в чому так не проявляється наша природа, як у спілкуванні нас між собою і в любові кожного до свого єдиносущного». Не думайте, що Євхаристія, як дійство, сама по собі зводить нас на небеса, і ми автоматично стаємо янголятами та богами з благодаті. Причастя Святих Дарів означає приєднання до Тіла і Духа Христового, але як Дух може просвітити і обігріти нашу душу, якщо всередині неї полу-

м'я не з'єднається з киснем? Тому й каже святий Іоанн Златоуст: «Нехай ми не звабимося тим, що одного разу стали членами одного тіла, бо порок призводить до тяжкої хвороби. Ширість і чистота душі є запорукою нелицемірного прилучення». Дух дихає тільки там, де є любов, пише той самий святий. І якщо Він і є те, на чому стоїть Церква, то на душі, що не мають любові, Він не сходить. Егоїстичні бажання, мирські устремління, вимоги індивідуального комфорту – це не дає проявитися дії Божественної благодаті. Благодать не проявляється якимось магічним способом. Вона приходить у відповідь на добрий намір, віру та особисте подвижництво. Як би ми часто не робили Євхаристію або брали участь у ній, наша гріховність робить нас причасниками таємниці беззаконня. Не забуватимемо, що і в Церкві є своє «дерево пізнання добра і зла» і воно, за словами преподобного Марка Самітника, є відсутність відчуття співстраждання, співчуття.

У більш широкому розумінні, в богослужінні, при тому, що воно становить ядро духовного життя, може бути вихолощений його духовний зміст. Людина часто живе візуальними образами. Він цілком поглинений видимим, зовнішнім. Звичайні та обряди, зовнішні дії, символіка – все це має глибоку красу, яка нас зачаровує, закликає замислитися і залишитися в цьому вражаючому мікрокосмосі, і допомагає розвитку або наших обдарувань, або нашого марнославства. З іншого боку, існує ще одна небезпека – небезпека звикання до святині, перетворення її на звичку. Тут ми втрачаємо сутність та красу речей. Так, засліплені цим світом таємничого або, навпаки, звикнувши до нього, ми забуваємо, що все це з'явилося і існує заради живої Церкви Божої, якою є наша розумна душа. Це шлях вимогливості, усвідомленої відповідальності та старанності, як навчав старець Паїсій. В іншому випадку, сам зміст обряду може бути спотворений до невпізнання. Без постійного внутрішнього аналізу, самоконтролю та прислуховування до голосу сумління, без особистого подвижництва все перетворюється на порожню формальність, зовнішню оболонку та фарисейське самовдоволення. Згадаймо Великого Інквізитора з «Братів Карамазових», який говорив Христу, що «ми побудували Твоє царство на трьох речах, які можуть ошасливити світ: таїнство, диво та авторитет». І вчить, що ні вільний вибір серцем, ні любов не мають значення. Достатньо одного таїнства, якому треба слідувати беззапечно, сліпо і в повній впевненості.

Нарешті, чернечі статuti, на яких ґрунтується життя в монастирі, у практичному застосуванні можуть сформувати певний дух світської організації, яка базується виключно на субординації, керівництві та дисципліні або на безособовому управлінні. Секуляризація – це такий спосіб існування, який може проникнути та розкласти навіть найдуховніші підвалини. Тому необхідно постійно звертатися до чернечих статутів і дбайливо зберігати їхній духовний зміст, щоб буква не згасила дух.

Дух богослужіння і послуху – це дух єднання. Ми маємо бути перед Богом, бо Він є абсолютним, що перевищує будь-яке розуміння Єдності – з'єднує нас нествореними енергіями Своєї любові. І ми подвигаємося заради загального блага, щоб, по-перше, висловити цю любов; а по-друге – постійно знищувати в собі все те, що руйнує це кохання. Як каже преподобний Максим Сповідник, ми не маємо в собі джерела чеснот, але боремося зі своїми пристрастями, щоб стати приятелем Божественної енергії. Богослужіння і послух допомагають нам висловити те, про що говорить святий Василь Великий: *«один живе в багатьох і багато в одному»*.

Чернеча праця, чи то слухняність, чужання, піст, молитва чи різні позбавлення; так само як богослужбові та євхаристичні збори є сенсом духовного життя і є плодом Духа. Деякі академічні богослови, слідуючи характерній рисі нашого часу, спрощувати реальність, все відокремлювати і всьому приписувати ярлики, вигадують протиріччя і зводять в абсолютні відмінності між євхаристичним і душпастирським богослов'ям. Подібна фрагментарність свідчить про якусь ушкодженість у нашому житті та в духовному досвіді. Ймовірно, тому твори сучасних богословів так відрізняються від творів святих отців. Людське саме собою прагне дисперсності. Богонатхнення веде до синтезу та єдності.

Якщо ми говоримо про чинопослідування, канони, правила, встановлення, традиції та типікони, – всі вони мають на меті єдність, відкидання будь-якого поділу, бо не для цього втілює Христос. Єдність зовнішня та внутрішня. Ця єдність, яка є плід Духа, здійснюється в храмі і поза ним; всередині душі, де відбувається незрима Євхаристія; у спілкуванні з братами; у безсторонньому передстоїнні перед Богом. Так ми подолаємо роздробленість простору, часу та історії, щоб зійти на бенкет у той невичірний день, коли Христос буде «усякою у всьому». Монаші традиції, якщо ми будемо вірні їхнім завітам і не спотворимо їх, приведуть нас у правильному напрямку.

*Ієромонах Хризостом
(монастир Кутлумуш, Свята Гора Афон)
Переклад українською мовою –
«Київське православ'я»*

«ШУКАЙМО СПЕРШУ ЦАРСТВА БОЖОГО»

Не думай, що потребувати допомоги іншого є чимось ганебним; це справа невимовленої мудрості Божої. Якщо ми потребуємо одне одного й навіть ця необхідність взаємної допомоги не пов'язує нас узами дружби, то, якщо б ми самі могли задовольняти свої потреби, чи не зробились би ми неприборканими звірами? Силою та необхідністю скорив нас Бог одне одному, і ми щоденно зіштовхуємося одне з одним. Якщо б Бог зняв цю вузду, хто б став тоді шукати дружби ближнього? Ось тому Бог і дав нам одну домівку — цей світ, запалив усім один світильник — сонце, простяг над нами один дах — небо, і надав один стіл — землю. Багатоми Він не дав чогось більшого й ціннішого, а бідному — меншого й малоцінного, аби між нами було повне й нерозривне єднання, і щоб ніхто не міг сказати: такий-то мені ні друг, ні родич, ні ближній, і в мене немає з ним нічого спільного, — як же я піду до нього, як буду говорити з ним? Зв'язок між нами має бути навіть тіснішим за ту близькість, яку виявляють між собою друзі; він має бути зв'язком однієї частини тіла з іншою... Щодо грошей, то ми хвалимо тих, хто нічого не винен; а щодо любові, то ми хвалимо й шануємо тих, хто залишається завжди боржником. Тож утвердимось в цій істині та з'єднаймося одне з одним; і якщо хто захоче відпасти, ти сам не відпадай і не кажи цих холодних слів: якщо любить мене, люблю його; якщо ж не любить мене праве око, то вириваю його. Навпаки, коли він не хоче любити, тоді покажи ще більшу любов, аби привернути його. Коли через якусь необхідність одна частина відділяється від решти тіла, то ми робимо все, аби знову з'єднати її з тілом, і виявляємо особливу турботу про неї. І нагорода тобі буде більша, коли ти привернеш знеохоченого любити.

Багато людей думає, що коли вони багатіють, коли мають славу, коли в них усе йде успішно, коли вони долають ворогів, тоді пам'ятає про них Бог; тому вони не знають і того, коли Бог забуває про них. Не знаючи ознаки пам'яті Божої, вони не знають її ознаки забуття. Ти, людино, коли перебуваєш у нещасті, не кажи: «Забув мене Бог»; навпаки, — коли ти перебуваєш у гріхах, і тоді особливо, коли все йде в тебе успішно. Твереза й бадьора душа показує своє благородство не лише тоді, коли справи йдуть успішно, але й у випадку нещастя складає однакову подяку Богу, аніскільки не слабнучи через зміни обставин.

...Коли трапляється зміна на гірше, тоді знімаються маски підлабузників; тоді викривається юрба лицемірів та їхня облуда; усі вуста відкриваються, кажучи: огидний, мерзотний, підлий, чи не ти вчора лестив йому, чи не ти цілував його руки? То була личина; прийшов час, і я скинув личину і відкрив свої думки. Багато хто співчуває друзям, коли вони зазнають нещастя; але радіти з ними, коли вони у славі, не можуть. Справді, *радіти з тими, хто радіє*, не тільки не мала чеснота, але навіть і значно більша, *ніж плакати з тими, хто плаче* (Рим. 12, 15), і захищати в небезпеках. Багато хто поділяв небезпеки разом з тими, хто зазнавав небезпек, але, коли хто перебував у щасті, не співрадівав, а, навпаки, навіть засмучувався; і, таким чином, витримавши більш тяжке, виявлялися безсилями перед більш легким. Справді, ніщо не робить людей такими нерозумними та злочинними, як прив'язаність до слави, і ніщо не робить такими високоповажними та твердими, як презирство до неї. От тому й потрібна досить мужня душа тому, хто хоче встояти проти такого сильного пориву й натиску вітру. Коли людина, прив'язана до слави, благоденствує, вона вважає себе вищою за інших; коли ж зазнає протилежного, ладна закопати себе в землю, поглинена смутком.

Ті, що мають на меті одружитися, нехай наперед прочитають установлені Павлом закони про шлюб і довідаються звідти, що слід робити, коли дружина буде злою, сварливою, сповненою шаленства або буде мати якусь іншу подібну ваду. Якщо побачиш, що апостол дає тобі право, знайшовши один з таких недоліків у дружині, кинути її та взяти іншу, то вважай себе вільним від усякої небезпеки; якщо ж він не дозволяє цього, а велить любити дружину, хай би вона мала всі інші, крім перелюбства, вади, то приготуйся до того, щоб терпіти всю її злість. Якщо ж видається це тяжким і нестерпним, то старайся і вживай усіх заходів для того, аби взяти дружину добру, лагідну та слухняну. Якщо ми, маючи намір купити будинок або слуг, старанно розвідуємо та розпитуємо і тих хто продає, і тих, хто раніше володів, і про влаштування будинку, і про тілесне здоров'я та характер слуг, то значно більше повинні ми виявляти таку саму турботу або навіть ще більшу, коли збираємося одружитися. Насправді, будинок, коли він виявить-

ся поганим, можна віддати назад; так само й слугу, якщо він виявиться незугарним, можна повернути продавцеві; але хто взяв дружину, тому вже не можна повернути тим, хто її віддав. Погано взяти бідну жінку, погану — багату; перше завдає шкоду майну, а останнє позбавляє чоловіка незалежності й волі... Справжня краса пізнається не за зовнішнім виглядом, а за вдачею і пристойною поведінкою.

Розповідають, що один із язичницьких філософів, який мав лихого вдачі, балакучу й свавільної поведінки дружину, відповів тим, хто його запитував, навіщо він терпить таку жінку: «Для того аби мати вдома школу для вправління в боротьбі». «Адже щодня навчаючись на ній, — казав він, — я буду ставитися більш лагідно й до інших». І ось, цей філософ, маючи лиху дружину, як кажуть, не знехтував нею через зазначені причини; а деякі говорять, що з цієї причини він і взяв її. Отже, коли навіть елліни виявляються мудрішими за нас, яке виправдання матимемо ми, ображаючи ту, заради котрої Бог повелів залишати навіть батьків? Яке слово здатне зобразити ту ганьбу, коли вулицями розносяться крики й воання і всі сусіди та перехожі біжать до будинку того, хто так несприятливо поводитьсь і, наче якийсь звір, руйнує все в хаті? Краще, щоб земля розверзлася перед тим, хто так буянить, ніж з'явитися йому після того на площі.

Якщо б ми, скоюючи гріх і залишаючись непокараними, не робилися гіршими, то Бог відпустив би, звичайно, нам покарання; але Він чітко знає, що безкарність наших гріхів завдає нам не менше шкоди, ніж ті самі гріхи. Тому Він і накладає покарання, не тільки для того, щоб покарати за минуле, але й для того, щоб виправити на майбутнє.

Проте більшість людей до своїх власних гріхів ставиться поблажливо, а чужі засуджує. І багато хто часто говорить, що державні й громадські справи йдуть погано, і як на причину вказують на нерозумність уряду; я ж кажу, що не нерозумність тих, хто при владі, а наш гріх стає тому причиною: саме він усе розладнав, він довів до всього цього зла, невід іншого чогось розлився над нами цей рій нещастя. Тому, нехай був би начальник хоч Авраамом, хоч Мойсеєм, хоч Давидом, хоч наймудрішим Соломоном або найбільш грішним з усіх людей, але якщо ми налаштовані погано, причина нещастя не в нашому отченні, а в гріху. Отримувати начальників за серцем нашим — це означає не тільки те, що ми наперед согрешили й тому знайшли такого начальника. Але якщо начальник буде навіть дуже праведний, такий праведний, що досягне доброчесності Мойсея, сама його праведність не в змозі буде покрити незліченних гріхів підлеглих.

Не будемо самовпевненими, якщо Бог довготерпеливо зносить завдані йому образи, але саме через це й будемо особливо засмучуватися. У людей, коли хтось, ударений у праву щоку, підставляє ще й ліву, то цим мститься значно дужче, ніж якби він завдав сам тисячі ударів, або коли, обляяний, не лише не лається сам, але й благословляє, то цим завдає кривднику тяжчого удару, аніж якби осипав його незліченними лайками. Якщо ж у людей буває так, то значно більше у Бога: ті, хто постійно грішать і не терплять жодного зла, мають боятися, бо на голову їхню збирається невимовна помста. Для грішника зло не в тому, що він зазнає покарання, а в тому, якщо він, залишаючись таким, не зазнає покарання, це подібно до того, як для хворого

зло — не лікуватися. Коли наші добрі справи малі й мізерні, а тягар гріхів великий, і ми при цьому насолоджуємося тут щастям і не відчуваємо нічого поганого, то ми відійдемо звідси зовсім голими й позбавленими нагороди навіть і за добрі справи, як такі, що отримали вже все тут; навпаки, коли наші чесноти великі й численні, а гріхи малі й мізерні, і до того ж ми зазнаємо якогось зла й очистимось тут навіть і від малих гріхів, то отримаємо повну й цілковиту віддяку за добрі справи в тому житті.

Якщо ж ти вкажеш мені на печалі, скорботи й нещастя в житті, то подумай, скільки разів щодня ти ображаєш Його, і ти вже не дивуватимешся, хай би тебе спіткали навіть великі нещастя; навпаки, коли користуватимешся якимось благом, тоді будеш і дивуватися і вражатися. Тепер же нещастя, що нас спіткали, ми бачимо, а тих образ, які ми щоденно завдаємо Йому, не бачимо, — тому й бентежимося; тим часом, якщо б ми точно порахували наші гріхи протягом хоча б лише одного дня, то добре дізналися б, якого зла гідні ми. Тому проникають в нас тяжкі гріхи, що ми належно не виправляємо гріхи менші; через те раптові зміни й падіння; через те постійні передчасні смерті, що ми так високо думаємо про себе, начебто ми вже досягли самого неба, грабуємо, начебто не припускаємо колись вмерти, і віддаємося користолобству, наче нам не треба буде давати жодної відповіді; і ні слово Боже, ні сама дійсність не напоумить нас, але все надаремно, і ніщо не розбиває нашої зачерствілості. Ніхто не ставиться з презирством до земних благ; ніхто не дивиться на небо; але, так само як свині дивляться вниз, нагинаючись до черева та валяючись у багнюці, так і більшість людей, опоганюючи себе найзгубнішим гноєм, не відчуває цього. Адже краще забруднити себе нечистотами, ніж гріхами.

Ті, що грішать, — так зазвичай буває з ними, — до всього ставляться з підозрою, бояться тіней, лякаються всякого шуму і про всякого думають, що він іде за ними; багатьох бачать часто, коли ті поспішають до інших справ, і думають, що вони йдуть за ними; і коли інші говорять між собою про інші речі, вони, усвідомлюючи за собою гріх, думають, що ті говорять про них. Така властивість гріха: він викazuje грішника без будь-якого викривача, засуджує без будь-якого обвинувача і робить його лякливим і боягузливым. Слухай як про богузтво грішника, так і про відважність праведника. *Нечестивий*, — як кажуть, — *біжить, коли ніхто не женеться за ним* (Притч. 28, 1). Чому біжить він, коли ніхто не женеться за ним? Поганяйло знаходиться в ньому самому; це — совість, що викриває, і він носить його повсюди разом із собою; і як від себе самого він не може втекти, так і від поганяйла всередині себе. Зовсім не так праведник, — а як? *Праведник сміливий, як лев* (Притч. 28, 1).

Тяжке зло — коїти справи ганебні; але якщо той, хто їх робить, соромиться, це вже наполовину зло; коли ж хто-небудь ще й хвалиться ними, це вже крайня бездушність. Хто після скоєння гріха засуджує гріх, той з часом може знову постати; але хто хвалить порок, той позбавив уже себе зцілення покаранням. Отже, подібно до того як не лише ті, що коять погані справи, але й ті, що хвалять останніх, зазнають разом з ними того самого або навіть ще більшого покарання, так само й ті, що хвалять і високо шанують людей доброчесних, є співучасниками уготованих останнім вінців. Отже, якщо ти, коли грішиш, не охоплений скорботою, не вважай гріх маловажним, але на це саме особливо й ремствуй, що ти не відчуваєш смутку від гріхів. Адже не тому це відбувається, що гріх не вражає, а від того, що грішна душа не чулива.

Не прохаймо буденного в Господа нашого. Та Він і не очікує від нас нагадування; а хоч би ми й не просили, Сам усе подарує нам необхідне, як *сонце Своє сяє на злих і благих, і дощить на праведних і на неправедних* (Мф. 5, 45). Послухаймо Його, коли Він, переконуючи нас, говорить: *Шукайте спершу Царства Божого і правди Його, і все додасться вам* (Мф. 6, 33). Чи бачите, що Сам Він готовий дати нам перше й обіцяє додаток дарувати нам і останнє? Отже, не проси як головне, те, що маєш отримати як додаток. Не порушуймо порядку, шукаймо спершу Царство Боже, як Він заповідав, аби отримати й інше. Ось тому Господь і в молитві, покладаючи на нас правду й межі, до яких мають сягати прохання наші про буденні речі, повелів нам говорити такі слова, сповнені всякої мудрості: «Хліб наш щоденний дай нам сьогодні».

Святитель ІОАН ЗОЛОТОУСТ

ЧИ СПАСЕТЬСЯ КІТ БАРСИК?

Скільки кумедних дитячих записок «За здоров'я» доводилося бачити... Але одна запам'яталась особливо. Незграбним почерком старанно було виведено імена, вочевидь, найближчих дитини: «За здоров'я мамі, тата, бабусі Олі, котика Барсика, дідуся, брата, котрий мене ображав». Малюку, не знайомому з тонкощами богослов'я, з ідеями християнського персоналізму, сотеріології та реітологією дорослих речей, геть неможливо було уявити Царство Небесне без свого вусатого смугастого друга.

Відома думка, що тварини «з Христом раніше за нас були». Справді, звірів було створено раніше за людину: у п'ятий день творіння — водних («плазунів») і небесних («птахів») мешканців, у шостий день — земних, і тільки потім — людину. І жили тварини в мирі з людиною і один з одним, не відаючи жодних форм хижацтва. І була людина як вінець творіння володарем над усякою душею живою, котрій за дарованим від Творця правом повинна була наректи імена (див. Бут. 2, 19). Це був світ, світ у тому числі й тваринний, що не знав тління, «творіння, сповнене радості», за словом святого Максима Сповідника.

Але все змінилося після гріхопадіння. Сказав Бог Адамові, який порушив заповіт: *Проклята через тебе земля* (Бут. 3, 17). Є гарний старовинний лубок XVIII століття. На ньому зображено вигнання із саду Едемського Адама та Єви, разом з якими сад вимушено полишають і тварини із сумно понуреними мордами. Так людина виявилася відповідальною за хворобу всього космосу, всієї тварі, за спаплюження буття, яке мало бути спілкуванням з Богом. *Усе створіння разом зітхає і разом мучиться аж досі* (Рим. 8, 22). Почався зворотний шлях додому людини в історії, шлях блудного сина до Небесного Отця. Людині спокутною жертвою Христа було відкрито можливість увійти в Царство Небесне, та чи успадковують його тварини?

Це питання залишилося малоопрацьованим у православному богослов'ї. І хоча пророк Ісайя прорікав майбутнє блаженство тваринного світу: *Вовк буде жити вкупі з ягнятком, леопард біля козеняти лежатиме; телятко й левеня будуть пастися разом, і поганяти їх буде мала дитина. Корова й ведмедиця будуть пастися вкупі, маленькі їхні лежатимуть разом, а лев, як віл, солову буде їсти. Немовля гратиметься коло нори гадюки, а малятко встромить руку в зміїну нору* (Іс. 11, 6–8), — найчастіше в дискусії про успадкування Царства Небесного тваринами лунають голоси противників такої можливості. У древній Церкві не було досягнуто consensus patrum з цього питання (як, утім, і зараз). Немає систематизованого, послідовного вчення Церкви про тварин: Вселенські Собори не виробили догмату про тварин — є лише кілька постанов Шостого Собору, котрі стосуються канонічного права (заборона їсти разом з тваринами за одним столом і з одного посуду, заборона приносити тварин у храм). Стосовно ж розуміння тварини та її долі є хіба сума приватних думок отців Церкви. Наприклад, преподобний Симеон Новий Богослов уважав, що після майбутнього оновлення та переміни людини «вся твар» оновиться разом із нею і стане «нетлінною та духовною». Такої ж позиції майбутньої нетлінності всієї тварі дотримувались і святитель Іоанн Златоуст, і преподобний Іустин Сербський, і святитель Лука Войно-Ясенецький. Одним із головних аргументів прибічників цієї ідеї були слова Писання: *Бо створіння очікує нетерпляче виявлення синів Божих. Створіння було підпорядковане суєті не добровільно, а через того, хто його підкорив, у надії, що й саме створіння визволиться від рабства тління* (Рим. 8, 19–21).

Відомий давній переказ про блаженного Андрія, піднесеного до третього неба, де він побачив перемінених тварин у блаженстві й здивувався, на що йому згори був Голос: «Що ти дивуєшся, Андрію? Невже ти вважаєш, що Бог дасть хоча б одній Своїй тварі тління?» Але була й протилежна позиція. Так святитель Ігнатій (Брянчанінов) уважав, що коли тварина не має образу й подоби Божої, то Царства Небесного не успадковує, оскільки в момент фізичної смерті, смерті тіла, розпадається й душа тварини. Тут дається визнаки, ймовірно, античний вплив, наприклад, вплив учення Аристотеля про різні типи душі (рослинної, тваринної, розумної).

Питання про успадкування тваринами Царства Небесного — питання про відмінність тварини від людини. Тут лунає різна аргументація: тварина не створена «за образом і подобою», її функція виключно інструментальна стосовно людини — служити їй, а в Царстві Небесному така необхідність відпадає. Або так: тваринний світ — самозамкнений світ, а людина — єдине творіння Боже, якому для реалізації повноти своїх можливостей потрібен Інший, тобто Бог. «Тварина просто живе, а людині потрібен привід для життя» (о. Андрій Кураєв). Тварина не здатна сприйняти Одкровення, оскільки воно має

на увазі певну «активність, що передбачає відповідні здібності розуму й волі» (Семен Франк). «Тварина не знає духовної спраги. Коли вона спокійна, сита й задоволена, вона шаслива. Не те — людина» (отець Олександр Мень). «Тварина не здатна свідчити й питати» (Декарт), «позбавлена гідності морального самовизначення» (Кант). Тварина завжди обмежена видовими ознаками, а людина здатна «перейти міру ества», як кажуть філософи, здатна до трансцендування, може виходити за свої межі. Цю низку аргументів, з якими, здавалося б, не посперечаєшся, продовжувати можна безкінечно. Проте тварина не завжди діє у відповідності до заданої природою «програми» і може також поводитися нетипово, виявляти унікальні якості, що так нагадують людські чесноти: вона здатна на вірність до смерті, здатна відчувати жаль і співчуття, провини й сором...

У православній агіографії, у збережених переказах чи у фольклорних казаннях є чимало свідчень несподіваної ласки і допомоги навіть

найлютіших, здавалося б, тварин святим. Воро́ни приносили хліб і м'ясо пророку Іллі. Є цікавий переказ, що його оповів чернець V століття Кассіан, про апостола Іоанна Богослова, який приручив куріпку й вільний час проводив не рідко за грою з цим птахом. З давніх патериків відомо, що на аренах цирків тварини часто відмовлялися нападати на християн, яких, за замислом римлян-язичників, мали б розшматувати. Наприклад, на одній з римських арен лизався й лизав ноги дияконісі Тетяні (III ст.) атласький лев. Охоронці-гонителі подумали, що це якийсь особливий «ручний лев» і, розлючені, кинулися до хижаків — тварина миттю розтерзала одного з них. Коло ніг великомученика Пантелеймона (III ст.), кинутого на арену цирку до хижаків, сумирно вкладалися тварини. Століття по тому стався схожий випадок: лев відмовився терзати святого Неофіта.

У III столітті на горі поблизу Кесарії Каппадокійської жив святий Мамант, у хижі якого збиралися його, як казав сам святий, друзі: лані, кози, гієни, леви (причому одночасно). Преподобному Антонію Великому (III–IV ст.) у Єгипетській пустелі дорогу вказувала гієна, у дорозі його годували хлібом ворони, йому прислужували леви. У цей же час у цій же пустелі мешкав преподобний Еллій, якому вдалося приручити крокодила, що наводив страх на всю околицю своєю кровожерливістю: наприклад, тварина могла упокорено підставити спину, щоб переправити подвижника через річку. У IV–V століттях жив святий Акакій, єпископ Мелітинський, котрий під час читання проповіді просив ластівок

не шуміти, і пташки на час слухняно вилітали зі своїх гнізд, щоб не заважати святому проповідувати Слово Боже.

Уже ближче до нашого часу до преподобного Серафима Саровського (1754–1833) у його «пустиньку» приходив ведмідь, який, отримавши порцію ласощів від святого, підставляв загривок, щоб його погладили, та вмощувався коло ніг святого, мов відданий дворняга. Учень преподобного, ієромонах Іоасаф пригадував, що праведник ходив зі своєї «пустиньки» у храм на недільні та святкові служби, «...потім повертався у свою пустиньку, узавши мізерної їжі на тиждень. Цією поживою годувався не лише сам, але ділився з усіма тваринами. В опівнічний час до келії його збиралися ведмеді, вовки, зайці та лисиці, і взагалі різні звірі, які були в Саровському лісі; підповзали навіть змії, ящірки та інші гади.

Продовження на 7 стор.

ЧИ СПАСЕТЬСЯ КІТ БАРСИК?

Продовження.
Початок на 6 стор.

Прочитавши правило Пахомія Великого, подвижник після закінчення молитви виходив з келії і починав їх годувати. Саровський ієродиякон Олександр Курський був самовидцем цього видовища. Здивований цим, він запитав старця, як вистачає в нього хліба для такої кількості тварин. На це отець Серафим відповів йому, що в кошечку в нього завжди стільки хліба, скільки потрібно для їхнього насичення».

З біографії преподобного Германа Аляскінського (1756–1836) дізнаємося: «Коло його келій жили горностаї. Ці звірята вирізняються своєю полохливістю. Але вони прибігали до преподобного Германа та їли з його рук. Бачили, як преподобний Герман годував ведмедя».

А ось приклад із життя нашого сучасника. Преподобний Кукша Одеський у роки сталінських репресій та гонінь на Церкву у віці 63 років був зісланий на надзвичайно важкі лісоповальні роботи, де мусив працювати по 14 годин на добу. Несчастних засуджених майже не годували. І тут з преподобним сталося диво: ворон став годувати його, послабленого щоденною каторжною працею.

Чому так відбувається? Преподобний Ісаак Сирін казав: «Тварини вчувають запах раю і йдуть до святих». Або до благочестивих людей...

Наприкінці 2000-х ролик про одного сербського ченця буквально «підірвав» Інтернет. Молодий ігумен Амвросій (Алімпієвич) як відлюдник подвизався у старовинному сербському монастирі Ковільє під горою Явор. Утім, не зовсім як відлюдник: у товаристві лисиці, яку вдалося випросити у мисливців, і вовчиці Альфи. «Їй було лише 15 днів, коли її принесли до мене, щойно очі відкрилися... я годував її щочотири години, спершу молоком, потім меленим м'ясом... Назвав її Альфа, бо мені розповіли, що вона була найбільшою у виводку і, ймовірно, була призначена на те, щоб стати альфа-самицею», — розповідає чернець. Тварина нікого, окрім отця Амвросія, до себе близько не підпускає: підозріло наїжається і тримається від усіх на відстані кількох метрів, нервово бігаючи колами. Зате зі своїм годувальником грається, лащить, тулиться до нього мордочкою, покірливо слідуючи за ним терито-

рією монастиря. Поки отець Амвросій проводить богослужіння, 10-місячна Альфа

чекає свого господаря коло входу до напівпечерного храму. На території монастиря у вовчиці є своя лавка і буда, хоча чернець надає тварині повну свободу, дає можливість гуляти в горах: «Це головна властивість любові — свобода. Тому, кого ти любиш, даєш свободу, і якщо він до тебе повернеться — значить, він тебе справді любить. Як каже китайське прислів'я — відчини дверця клітки, щоб птах до тебе повернувся. Тому єдина умова любові — свобода. А ми зазвичай маємо якесь хворобливе власницьке ставлення, щоб це було тільки наше, нічیه більше. Відпускаєш того, кого любиш, даєш свободу — і він, якщо насправді тебе любить, буде тут, з тобою, якщо піде — то піде. Ти все одно його любиш». Лисиця ж узагалі постійно гуляє сама по собі: будучи твариною більш обережною, аніж вовчиця, навідує ченця тільки з настанням сутінок.

Альфа не перша вовчиця, яку вдалося приручити отцю Амвросію, до неї була інша. Також у різний час, за свідченням захоплених своїм священником місцевих мешканців, ігумену чудесним чином вдалося подружитися зі змією, вороном, папугою ара, зайцем, їжаком та іншими тваринами. На запитання, в чому секрет віднаходження спільної мови з тваринами, знічений чернець відповідає, що для нього самого багато що залишається поки прихованим і незрозумілим. Тим паче до постригу він ніколи не мав навіть kota чи собаку — лише тут, у монастирі під горою Явор, прийшло «особливе відчуття природи».

Пам'ятаю наше засмучення, коли моя бабуся упродовж кількох років не могла знайти священника, який би погодився освятити квартиру: священнослужителів бентежила наявність в домі кицьки та собаки, хоча в канонічному праві не зафіксовано заборону перебувати тваринам в одному приміщенні з іконами чи іншими святинами. Ймовірно, таке упередження — відгомін старозавітного минулого з його традицією поділу тварин на «чистих» і «нечистих». Але, як сказано в Писанні, що Бог очистив, не вважай за нечисте (Діян. 10, 15). Архімандрит Феогност (Пушков) звертає увагу на те, що є ситуації, коли виставити тварину на вулицю — це приректи її на вірну загибель (наприклад, вигнати на мороз або підтоплену ділянку): «Наприклад, місіонери освічують алеутів. Останні мешкають у своїх юртах разом із собаками. Якщо алеут вижене свою собаку на вулицю на ніч, то зранку він буде позбавлений усього, з чим пов'язаний його побут: сторожа, саней (у них запрягали собаку), помічника в полюванні та риболовлі (алеути лише цими двома промислами й живуть)». І тоді піклування про дотримання «благочестивого побуту» (отець Василій Зеньковський) обернеться порушенням заповіді Господньої: *Піклуйтесь праведний життям худоби своєї, а серце безбожних жорстоке* (Прип. 12, 10).

Що стосується перебування тварини на території храму, то 88-е правило Трульського Вселенського Собору (691–692) говорить: «Ніхто всередину священного храму нехай не вводить ніякої тварини; хіба що хтось, подорожуючи, через крайню потребу, позбавлений житла та готелю, зупиниться в такому храмі. Тому що тварина, не будучи введеною в огорожу, іноді могла б загинути; і сам він, втративши тварину, і через це позбувшись можливості продовжувати дорогу, міг би наразитися на небезпеку для життя. Бо ми знаємо, що субота для людини-

(Мк. 2, 27), і тому потрібно застосувати всі можливості, щоб піклуватися про спасіння та безпеку людини. Якщо ж хтось буде викритий, згідно з вищесказаним, що без потреби заводять тварину до храму, то клірик нехай буде виключений, а мирянин нехай буде відлучений». Що стосується богослужбового чину у випадку «осквернення» храму, то такий малий чин освячення сьогодні служить у випадку пролиття в храмі крові тварини (тобто її народження або насильницької смерті).

Цікаво, що в інославнох трапляються поодинокі випадки допущення перебування тварин на території храму, хоча для католиків і протестантів у цілому також не є характерною участь вусатих-смугастих у богослужінні. Але відомо, що, наприклад, у 2004 році священник одного з храмів німецького міста Кельн Вольфганг Кестерманн вирішив звершувати для тварин месу: на першій такій службі були присутні 150 парафіян зі своїми собаками, кицьками, кроликами та ящірками. У 2014 році в Німеччині, в місті Дортмунд, уже протестанти привели на службу хатніх годіванців (від морських свинок до поні). Варто зазначити, що є місцеві традиції, наприклад, у католиків, які допускають присутність тварин у храмі. Так 17 січня католики-мексиканці святкують день пам'яті святого Антонія Ебботта, який колись роздав своє майно бідним і провів усе життя в пустелі з тваринами. Цього дня віряни Мехіко приносять у храми своїх хатніх годіванців, яких священники благословляють і окроплюють святою водою. Згідно з деякими джерелами (щоправда, не надто авторитетними), схожа традиція існувала й унашій Православній Церкві: аж до самого початку XX століття в день пам'яті святого Афіногена, 29 липня, селяни також приносили, приводили до богослужіння своїх тварин (худобу) для звершення особливого молитовного чину над ними, правда, не на території храму, а біля нього.

«Все, що дихає, нехай хвалить Господа», — вигукує псалмопівець. Таким чином, кожне творіння виявляється онтологічно включеним у спілкування з Творцем. Це спілкування є ієрархічним, але Божественна Любов не відкидає жодного свого творіння. Більше того, парадоксально, але не людина, вінець творіння, першою виявила гостинність до Бога, а тварини, хай і мимоволі. Бог народився у хліву поруч з тваринами, що потіснилися, в той час як люди у Вифлеємі відмовилися прочинити двері Спасителю, Який приходить у світ, і дати прихисток Йому.

Нам не дано зазирнути у майбутнє й побачити долю творіння, зараз ми бачимо ніби в темному дзеркалі, гадаючи (1 Кор. 13, 12). Тому нам немає що заперечити напевне малюку, який любовно підносить молитву про спасіння дорогого серцю котика Барсика.

Взято з інтернет простору.

ГОРЩИКУ, НЕ ВАРИ?!

Дослідники підрахували, що середньовічна людина за все життя отримувала такий обсяг інформації, який ми використовуємо зараз протягом кількох діб. Інформація надто доступна, її стало безмежно багато, наче тієї каші з чарівного горщика, що затопила вулиці міста. Часом так і хочеться сказати: горщику, не вари! Але горщик варить, а відомості різного роду просочуються в нас, хочемо ми того чи ні.

У всеозброєнні

Поінформований, отже, озброєний, — каже народна мудрість. Її передражнює Марк Твен, зазначаючи, що якщо людина не читає газет — вона не поінформована, якщо читає — дезінформована. Звісно, наше століття назване століттям інформації, і наука й техніка роблять усе можливе та неможливе, аби людина була «озброєна» інформацією до зубів. Але чи можливо зберегти мир у душі, коли доводиться постійно «озброюватися»?

Беручись до написання чергової статті про шкідливість інформації, я розумію, що метою і результатом є, знову-таки, інформування. І все ж недавно отримані дані статистики зміцнили моє бажання дослідити цю тему. Підраховано, що людина в середньому на день пише близько ста повідомлень, кожні 7–15 хвилин перевіряє оновлення або повідомлення в соціальних мережах, перегортає близько десяти сторінок різних сайтів, переглядає в середньому півсотні різних постів на день, близько сотні фотографій та картинок і, як правило, кілька відеороликів або кліпів. За час неспання більшість людей воліє тримати телефон увімкненим, аби постійно стежити за всілякими оновленнями та повідомленнями. Йдеться не про підлітків, а про людей віком від 15 до 45 років.

Усі чули про такий феномен як кліпова свідомість. Нагадаємо, що це особливість сучасної людини: вміння реагувати миттєво на різні подразники і водночас згасаюча здатність утримувати увагу, зосереджуватися, вчитуватися, вслухатися, вдвлятися, вдумуватися. Ми стаємо все більш реактивними: дзвінок телефону — ми вже на зв'язку, сигнал повідомлення — квапимось відправити відповідь, яка долетить швидше за думку (котра просто не встигає визріти за ці лічені секунди), товариш розмістив фото в мережі — ми вже відмітили його кліком, нове відео — уже зберегли на своїй сторінці... Ми реагуємо значно швидше, аніж встигаємо замислитися над сенсом «стимулу», що надійшов.

Дослідження «британських учених»

Отже, дані досліджень нам відкривають вельми небезпечну перспективу. Але важливо розуміти, що й «статистика», «дослідження», «докази» становлять певну небезпеку, оскільки здатні формувати запит споживача. «Дослідження» не відображають, а, швидше, формують дійсність. Наприклад, за допомогою засобів масової інформації ми довідемося, що проведене певне опитування, яке свідчить: стільки-то людей хочуть, наприклад, відпочивати на екзотичних островах, пити кокосову воду й уживати в їжу дуже корисний авокадо. І людина, вірячи «серйозним дослідженням», не ставлячи собі запитань, прагне не відстати від більшості: збирає з усіх сил кошти для поїздки на острови, де вона почне пити кокосову воду й переконуватися в корисних властивостях авокадо. Я не маю нічого проти екзотики. Але доки нам не розповіли про принади відпочинку в тропіках з посиланням на авторитетні імена дослідників, мало хто про них думав. Після долучення до «достовірних джерел» людина натягується, немов струна, з усіх сил прагне до «потрібного й корисного». Так часто-густо інформація починає керувати нами, незалежно від того, віримо ми в неї чи ні. Безперечно, багато хто намагається критично ставитися до всього написаного та сказаного, але в кожного з нас є своя ахіллесова п'ята — сфера, де критичність розуму слабеє й ми втілюємо в життя слова класика: «Ах, обдурити мене не складно, я й сам обдуреним радий бути». Як інакше пояснити істерію довкола щосезонних «must have» (обов'язково треба мати!). І щораз ці «потреби» стають необхідними саме мені, тут і зараз; кожний, отримуючи їх, залишається з відчуттям своєї унікальності й обраності (недарма практично кожне інформаційне повідомлення жонглює словами «унікальний», «неповторний», «неперевершений» і т. ін.)

Та чи не обманюють і ці тривожні цифри статистики з життя користувачів соцмереж, наведені мною вище? Легко перевірити. Що бачить міський житель, прогулюючись вулицями? Більшість перехожих озброєні телефонами, які мають різноманітні додатки, програми й доступний вихід в Інтернет. Раз у раз чуєш знайомі сигнали повідомлень. З кількості публікацій, лайків і повідомлень стає зрозуміло, що всі

мої друзі, як реальні, так і віртуальні, насправді знаходяться весь час «на зв'язку». Можна вмиль довідатися, хто де перебуває, хто що їсть, куди їде, з ким зустрічається, що читає... Люди все частіше заглядають у свої телефони й усе рідше озираються довкола.

FOMO

Психологи, серйозно занепокоєні цим явищем, присвятили йому не одну наукову працю. Нас вони назвали поколінням FOMO. Що означає ця англійська аббревіатура? Fear of missing out — це страх пропустити що-небудь. Люди FOMO — це ті, хто живе в соціальних мережах, розміщує фото в instagram, має у своєму телефоні всі необхідні додатки, аби миттєво отримувати новини й бути в курсі...

Страх пропустити щось цікаве — це про вас? Тоді давайте боятися разом. У соціальних мережах я була зареєстрована здавна. На запитання знайомих, що я в цьому знаходжу, завжди знала, що відповідати: швидкий і легкий спосіб бути на зв'язку з тими, хто далеко, з тими, з ким не поговорити, запросто набравши номер телефону. Був час, коли спілкування через соціальні мережі стало мене втомлювати, зникла новизна: наспілкувавшись з «тими, хто далеко», я раптом зрозуміла, що потреба ця вгамовується, як будь-яка інша. Ось тоді я вирішила вийти із соціальних мереж і цілий рік чудово прожила в повній віртуальній ізоляції. Але минув час: вільні хвилини, очікування десь в аеропорту чи установах, часті запитання знайомих — чи читала я в такого-то на сторінці те-то й те-то... І руки потягнулися відновити сторінку в одній із соціальних мереж. От тоді я й підцепила цей небезпечний вірус FOMO. Вважала, що, спокушена вже «швидким» спілкуванням, я не потраплю знову на гачок.

Варто зазначити, що спілкування в соціальних мережах має зараз зовсім інший характер, аніж це було 5–7 років тому. Я рідко використовувала соціальну мережу власне для спілкування. Ознаки FOMO в мене були очевидні: тепер я починала день з перегляду новин, використовувала кожну вільну хвилину, аби «глянути, що там», залишити кілька коментарів, відмітитися на цікавих подіях, куди запрошують численні друзі (куди я, здається, так жодного разу й не пішла). Стало потребою знати, що, де, коли, почому... Я підписалася на цікаві сторінки: товариства психологів, філософів, літераторів, публіцистів, модниць, рукодільниць, лікарів, акторів... Тепер я читала статті «просто з печі», я була серед перших, хто залишав коментарі під новими есе талановитих сучасників. Я прочитувала за день не менше десяти дуже корисних статей, дев'ять з яких одразу ж забувала. Тепер я була в курсі всіх найяскравіших і найцікавіших заходів не тільки в моєму місті, але й по всьому світу. Якщо я і не можу поїхати на концерт моїх улюблених зірок у Парижі, послужлива передплата враз повідомить, хто з моїх друзів збирається відвідати цей захід. Я дізнавалася про це й помічала, як я роблю все більш тривожною, напруженою, залежною від того, аби переглядати, «що ж там», «хто ж там», «як же там». Оберти набиралися, снігова лавина летіла з гори: кількість груп і сторінок людей, на які я підписувалася, стрімко росла, я втягнулася в якийсь скажений вир віртуальних подій, за котрим ледь встигала. Тепер телефон став буквально життєвою необхідністю: кожну вільну хвилину я напружувала свої очі й мозок, вичитуючи цікаве, копіюючи корисне, поширюючи важливе.

Ось тут і перетворився мій FOMO на цілком реальний страх залежності від цього «бути в курсі».

JOMO

Якось я зустріла свою давню знайому, колегу, яка не так давно повернулася до Києва. Ми розмовляли з нею, а мій телефон у сумці безперестанку подавав сигнали, повідомляючи про чергові коментарі, лайки, оновлення, змушуючи мене щораз машинально тягнутися до сумки.

— Тобі дзвонять, відповіси? — запитала вона.

— Це повідомлення з Фейсбуку надходять, — відповіла я.

— А я видалася з усіх соціальних мереж, і дуже з цього радію.

Я почала питувати в неї, як же вона довідується про різноманітні заходи, новини й інші важливі речі?

— Ніяк, — відповіла мені знайома. — Якщо мені випадає вільний день або вечір, я одразу придумую, чим би хотіла зайнятися або що мені давно час зробити. Я сама вирішую, куди хочу піти, про що почитати. Запитую у знайомих, дивлюся в Інтернеті або просто віддаюся на волю випадку. Здається, я ще нічого не пропустила, — сказала вона, усміхаючись.

Хоч якось усе-таки пропустила. Була в селі в мамі, і, приїхавши додому, виявила, що концерт моєї улюб-

леної співачки пройшов якраз учора. Прикро було. Проте зараз я самостійно відслідковую її гастрольні тури, виявляю активність, так би мовити, — і колега знову всміхнулася якоюсь спокійною, безтурботною усмішкою.

Ось тут мене осінило. Хіба я відвідала хоча б раз ярмарок рукодільників? Або екологічну акцію, або курс ораторської майстерності, або музей сучасного мистецтва для дітей? Що корисного винесла я з тисячі прочитаних статей відомих і невідомих авторів? Тоннами гігабайт інформації я засмітила свій мозок і ще дивуюся тому, що сон став поганий, і тривога не полишає, і втома підвищена... Я завжди в курсі геть усього, але не уявляю і не намагаюся уявити, як застосувати ці знання в реальності. Я читаю те, що мені послужливо запропоновано випадковим пошуком, гортаю тисячі коментарів людей, чиїх обличчя ніколи не побачу... Усе це там, у віртуальному світі, але переживаю я цілком реально: реально хочу піти, реально засмучуюсь і радію, реально обурююся або захоплююсь. Я реально очікую на подію, на якій не побуваю. Ось таке реальне-нереальне життя. І головне, я всього лиш споживаю те, що якийсь штучний інтелект підкидає мені, «знаючи» про мої уподобання з раніше прочитаних статей.

Звичайно, я не відкрила Америку, зрозумівши, що-де мною відбувається. Виявляється, сотні тисяч людей у всьому світі стурбовані тим самим, і тому як - відповідь FOMO з'явилося життя в стилі JOMO — joy of missing out, буквально «радість не бути в курсі». Усюди з'являються люди, які, звідавши на собі емоційне вигорання, хронічну втому, порушення сну, підвищену тривожність, помисливість, твердо вирішили для себе, що не хочуть більше боятися пропустити будь-що. Вони тепер знаходять особливу радість у тому, аби не бути в курсі, не знати про новинки, тенденції, must-have і про все таке інше. JOMO взяли собі за правило самостійно добувати цікаву для них інформацію, не підписуючись на жодні розсилки. Більше того, є ті, хто, втомившись від нескінченних «лайків» і коментарів, проміняв сотні тисяч «дуже-важливих-цікавих-статей» на літературні кафе, де можна разом із кавою взяти першу-ліпшу вподобану книгу або журнал і прочитати їх просто тут за філіжанкою кави, замість того щоб звично вводити пароль для входу в мережу. У деяких кафе з'явилися таблички: «У нас немає Wi-Fi, бо ми хочемо, аби ви говорили один із одним». Ті, хто обрав для себе цей шлях, не будуть викладати свої фото в мережу, байдуже, чи перебувають вони на морі, у горах або в селі у діда на сіннику — не будуть, тому що обирають свободу від «лайків» і коментарів, які неминуче вмиль нахлинуть. JOMO воліють бути там, де їм хочеться, не оголошуючи про це всьому віртуальному світу.

Крайнощі небезпечні. Існує великий ризик, що JOMO буде лише зворотнім боком тієї ж медалі. Але коли слово «страх» змінюється на слово «радість» — чи може в цьому бути щось погане?

Я зовсім не закликаю всіх негайно видалитися із соціальних мереж. Швидше, роблю висновок для себе про те, що віртуальний світ приховує багато небезпек, оскільки не має жодних меж. Перед людиною постає складне завдання ці меж встановити самостійно. Недарма ж з'являються спеціальні програми для телефонів і комп'ютерів, які обмежують кількість відвідувань і час перебування в мережі.

Для мене несподіваною допомогою стали рядки з роману Бориса Пастернака «Доктор Живаго». Два приятелі обговорюють воєнні будні, зазначаючи, що «тепер фронт наповнений кореспондентами й журналістами». Головний герой розмірковує над тим, як журналіст змальовує те, що знову й знову відбувається: «Але чому він ображається на гармату? Яка дивна претензія вимагати від гармати різноманітності! Чому замість гармати краще не здивується він самому собі, котрий день у день стріляє перерахуваннями, комами та фразами, чому не припинить стрільби журнальним людинолюбством, квапливим, наче стрибки блохи? Як він не розуміє, що це він, а не гармата, має бути новим і не повторюватися, що з блохотного накопичення великої кількості нісенітниць ніколи не може вийти смислу, що фактів немає, доки людина не внесе в них щось своє, якоїсь частки свавільного людського генія, якоїсь казки».

Важко додати щось до цих точних і містких рядків. Через століття після змальованих у романі подій хочеться разом із класиком вірити в те, що якщо в лайк, коментар або репост статті чи фотографії кожний зуміє вкласти бодай частку свого власного смислу, то інформації стане в тисячі разів менше, і вона матиме більшу цінність. Тоді, можливо, «горщик з кашею» стане знову чарівним і поживним.

Автор: **Анна ЛЕЛИК** (дата публікації-2015р.)